

Whitepaper

Ontmoeten, delen, lachen, creëren

Het belang van gezonde amateurkunstgroepen in een samenleving

Plaatsbepaling

Dit White Paper is ontwikkeld door LKCA. We zien dit document als een brondocument dat gebruikt kan worden voor verdere acties en activiteiten. Extern zetten we het samen met partners in als onderdeel van een PA-strategie. Voor een gerichte publieke boodschap maken we het nog meer op maat en zorgen we waar nodig voor passende opmaak en ondersteunende beelden. De inhoud kan gebruikt worden met bronvermelding.

BMC heeft het als bron gebruikt voor haar rapport [Revitalisering van de Amateurkunst](#), Investeren in een betere ondersteuningsstructuur. Het rapport laat zien dat de ondersteuning verbrokken en ontoereikend is en geeft concrete aanbevelingen voor verbetering.

Samenvatting

Door groeiende tegenstellingen gaat de sociale binding in de Nederlandse samenleving achteruit. Toenemende ongelijkheid in opleiding, inkomen, arbeidsvoorwaarden en vermogen leiden tot segregatie en kansongelijkheid. Tegelijk speelt het leven van mensen zich veel meer af binnen hun eigen bubbel. Soms is er meer verwantschap met leeftijdsgenoten aan de andere kant van de wereld dan met de eigen burens, of gemeenschap. De individualisering neemt toe, mede als gevolg van globalisering en digitalisering. Een online samenzijn kan de offline eenzaamheid en de ervaren afstand tot mensen met wie je je fysieke omgeving deelt bovendien versterken

Dit leidt tot meer eenzaamheid, een toenemende kloof in de samenleving, minder begrip en tolerantie voor de ander. De gevolgen hiervan zijn zichtbaar in de toenemende zorgvraag, de verharding van het politieke en publieke debat, teruglopende vrijwilligers- en deelnemersaantallen en verschraving van het verenigingsleven. Gemeenten hebben hun handen vol aan deze uitdagingen, wat een gezamenlijke aanpak bemoeilijkt.

Sociale binding of sociale cohesie is noodzakelijk voor een gezonde gemeenschap. Door te participeren komen mensen in contact met anderen en voelen zich onderdeel van de samenleving. Dan gaat het om werk, om zorg voor anderen, en om sociale activiteiten in de vrije tijd als kunstbeoefening en sporten.

Door te investeren in (de ondersteuning van) amateurkunstgroepen kan de overheid zorgen voor verbinding en versterking van de samenleving en individu. Juist amateurkunstgroepen zijn plaatsen waar je elkaar kunt ontmoeten. Cultuur verbindt, is gezond en goed voor je persoonlijke ontwikkeling. Daarmee is het een sterkmiddel tegen eenzaamheid en voor gezonde en gelukkige inwoners. Bovendien is het geen middel wat de overheid opnieuw hoeft uit te vinden, want amateurkunstgroepen bestaan al overal in Nederland. De overheid hoeft ze alleen beter te benutten, waarderen en ondersteunen. Bij de beoefening van amateurkunst vindt ontmoeting tussen diverse groepen plaats en daar waar dat nog onvoldoende gebeurt liggen juist bij amateurkunstgroepen kansen om die ontmoeting te organiseren. Kunst beoefenen en beleven brengt mensen bij elkaar, overbrugt verschillen, zorgt voor zingeving en creativiteit en blijft gedurende langere tijd van betekenis voor betrokkenen. De verbinding met een breed publiek en de kruisbestuiving met professionele kunsten(aars) zijn andere sociaal maatschappelijke waarden. Zonder goed beleid en voldoende middelen voor amateurkunstgroepen is de omgeving minder rijk, zijn er hogere drempels om cultuur te beoefenen en is de ontmoeting tussen verschillende groepen moeilijker en minder speels. Ten slotte bieden amateurkunstgroepen een belangrijke broedplaats voor de talenten van morgen.

Amateurkunstgroepen

Een amateurkunstgroep is een vereniging, stichting of informeel verband waarin mensen in de vrije tijd in groepsverband aan kunst doen. Dit gebeurt in verschillende disciplines. Er zijn bijvoorbeeld toneelgroepen, fanfares en koren, maar ook fotoclubs, jeugdcircussen, dance battles en dansscholen. Nederland telt ruim 11.000 amateurkunstgroepen met een formele organisatievorm (vereniging of stichting).

Om de kracht van amateurkunstgroepen volledig te benutten zijn de volgende acties nodig:

Gemeentelijk:

- 1 Investeer in amateurkunstgroepen, zodat er voldoende goede faciliteiten en materialen zijn en zodat het voor iedereen toegankelijk is.
- 2 Stel een culturele ondersteuner aan die helpt bij het leggen van verbindingen tussen amateurkunstgroepen en andere domeinen. De Brede Regeling Combinatiefuncties met buurtsport- en cultuurcoaches ondersteunt dat.
- 3 Maak werk van een divers aanbod van amateurkunstgroepen, zodat er voor iedere inwoners wat te doen is.

Provinciaal:

- 1 Pak regie in het sluiten van lokale cultuurconvenanten (net als de lokale sportakkoorden) tussen culturele en maatschappelijke partijen, waaronder amateurkunstgroepen.
- 2 Zorg voor verbinden en versterken van de lokale ondersteuning, door netwerkvorming en kennisdeling. Geef een culturele instelling, zoals een provinciale ondersteunende organisatie, daarvoor de opdracht.
- 3 Investeer in de ondersteuning van regionale amateurkunstprojecten.

Landelijk:

- 1 Investeer in structurele ondersteuning van amateurkunstgroepen, door onder andere amateurkunstkoepels financieel te ondersteunen en extra te investeren in de Brede Regeling Combinatiefuncties.
- 2 Pak de regie in het maken van nieuwe afspraken tussen de verschillende overheidslagen over matchingsgelden en over de verschillende verantwoordelijkheden voor amateurkunst .
- 3 Maak amateurkunst onderdeel van het nationale preventieakkoord en maak het mogelijk om deelname aan amateurkunstgroepen te vergoeden vanuit zorgbudgetten.

De sociale binding staat onder druk

Sociale binding of sociale cohesie is noodzakelijk voor een gezonde gemeenschap. Door te participeren komen mensen in contact met anderen en voelen zich onderdeel van de samenleving. Dit zorgt voor zingeving van mensen en empowerment van de samenleving. Dan gaat het om werk, om zorg voor anderen, en om sociale activiteiten in de vrije tijd als kunstbeoefening en sporten. Mensen die deze activiteiten ondernemen, verbinden zich met anderen en voelen zich minder eenzaam, voelen zich gezonder en ervaren een betere kwaliteit van leven¹.

De sociale binding staat echter onder druk. Zo is niet voor iedereen de binding met anderen en de samenleving evident. Maar liefst meer dan 40 procent van de Nederlandse bevolking gaf in 2019 aan zich matig tot sterk eenzaam te voelen². En doordat eenzaamheid vanwege het wegvallen van werk en sociale contacten toeneemt op hoge leeftijd, veroorzaakt de snelle vergrijzing ook elk jaar een sterke toename van het aantal eenzamen in Nederland. Maar ook 31 procent van de jongeren tussen de 18 en 34 jaar ervaart eenzaamheid³. Bovendien is door de coronapandemie de eenzaamheid bij alle groepen verder toegenomen⁴. Onderzoek van de Rabobank laat een duidelijk verband zien tussen een rijker sociaal leven, verbinding met de leefomgeving en het lid zijn van een vereniging en dat juist leden van een vereniging grotere eenzaamheid ervaren door de coronabeperkingen⁵.

Verder staat de sociale binding onder druk door groeiende tegenstellingen in de samenleving. Toeneemende ongelijkheid in opleiding, inkomen, arbeidsvoorwaarden en vermogen leiden tot segregatie en kansenongelijkheid. Hierdoor wordt de onderlinge betrokkenheid tussen verschillende sociaal-economische groepen kleiner. Bij de groepen die de minste kansen ervaren en weinig sociaal kapitaal hebben bestaat zelfs het gevaar dat zij zich afkeren van de samenleving en geen vertrouwen meer hebben in de instituties die de samenleving vertegenwoordigen.⁶ Corona heeft deze ongelijkheid en tegenstellingen vergroot, omdat de kwetsbare groepen het hardst worden geraakt door de coronamaatregelen.

Benut de verbindende kracht van amateurkunst

Amateurkunstgroepen hebben een belangrijke sociale waarde voor hun leden en hun publiek, en dragen zo bij aan de sociale binding in de lokale gemeenschap. Deze binding is ook duurzaam en geregeld, want 90% van de amateurkunstverenigingen komt wekelijks bijeen om te repeteren en 85% treedt meerderde keren per jaar op. Daarnaast staan verenigingen ook verbinding met andere partijen binnen de lokale gemeenschap. 86% van de verenigingen werkt samen met partijen als kerken, gemeenten, kunstenaars, scholen en zorg- en welzijnsorganisaties.

1 A. Tiessen-Raaphorst (2020). Sociale cohesie en de rol van de sportsector. *Specials*, 1.

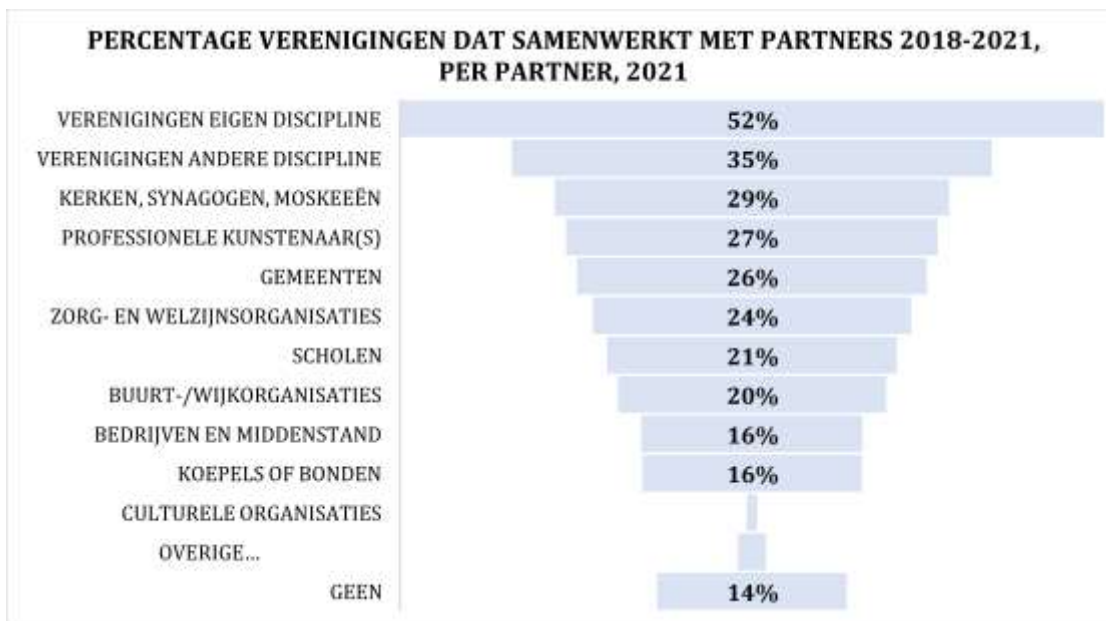
2 *De sociale staat van Nederland 2020*. Den Haag: SCP

3 S. de Vries, J.W. van de Maat & J. Omlo (2021). *Eenzaamheid onder jongeren. Verkenning van de stand van zaken in literatuur, beleid en praktijk*. Utrecht: Movisie. [Artikel op website Movisie]

4 J. den Ridder, E. Josten, J. Boelhouwer & C. van Campen (2020). *De sociale staat van Nederland 2020*. Den Haag: SCP.

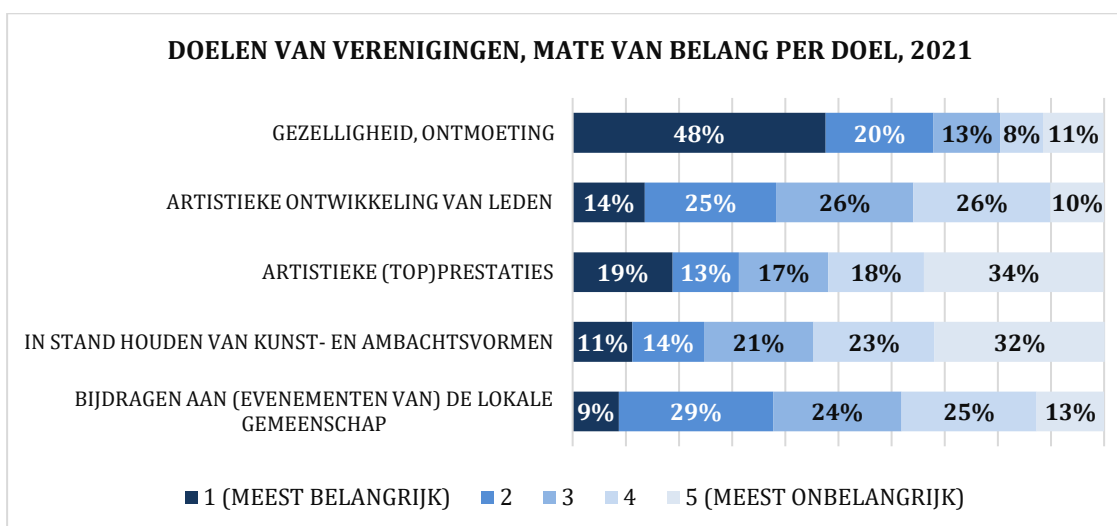
5 <https://economie.rabobank.com/publicaties/2020/oktober/verenigingsleven-hangt-samen-met-welzijn/>

6 M. Bovens, P. Dekker & W. Tiemeijer (2014). *Gescheiden werelden? Een verkenning van sociaal-culturele tegenstellingen in Nederland*. Den Haag: SCP en WRR;

Bron: *VerenigingsMonitor 2021. Verenigingen voor kunstbeoefening in cijfers*. Utrecht: LKCA.

Deze sociale waarde van amateurkunstgroepen wordt door de groepen en hun leden zelf ook expliciet ervaren. Onderzoek laat zien dat zowel leden als bestuurders van de amateurkunstverenigingen de sociale betekenis van het lidmaatschap het hoogst waarderen. De meest genoemde reden – in 2016 onderzocht met de Monitor Amateurkunst – om lid te worden van een groep of vereniging is dat het er gezellig is en dat de mensen van die groep aardig gevonden worden.⁷ In 2021 gaf 48% van de amateurkunstverenigingen aan dat ‘gezelligheid en ontmoeting’ het belangrijkste doel is van de vereniging, tegenover 14% en 19% die respectievelijk ‘artistieke ontwikkeling van leden’ en ‘artistieke (top)prestaties’ als belangrijkste doel zien.⁸ Gezelligheid en de ontmoeting met andere leden worden door hen als belangrijker beschouwd dan het neerzetten van artistieke (top)prestaties of het zich artistiek ontwikkelen.

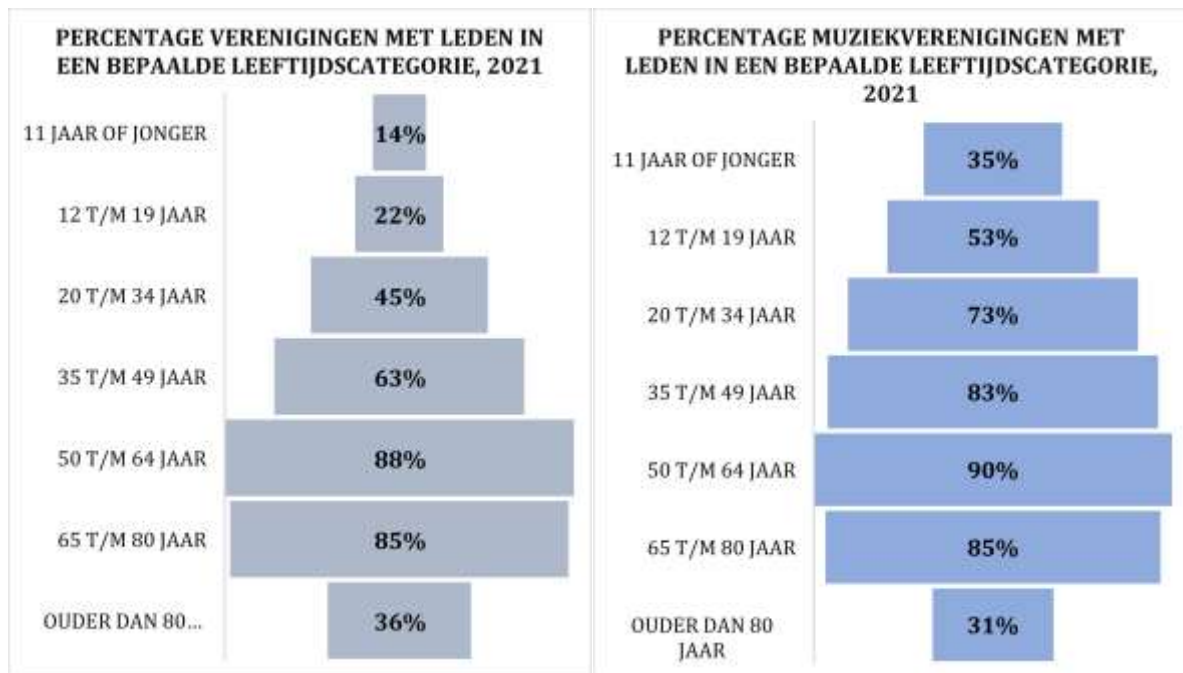

Bron: *VerenigingsMonitor 2021. Verenigingen voor kunstbeoefening in cijfers*. Utrecht: LKCA.

7 A. Neele & Z. Zernitz (2019). Kunstbeoefening in groepsverband. *Cultuur+Educatie*, 53, 20-36.

8 A. Neele & Z. Zernitz (2019). *Verenigingen voor kunstbeoefening in cijfers. VerenigingsMonitor 2018*. Utrecht: LKCA.

Lidmaatschap van een amateurkunstgroep is belangrijk voor het sociale netwerk van de leden. Dit geldt in ieder geval voor veel ouderen, want het zijn 60-plussers die het vaakst lid zijn van een amateurkunstvereniging. Meestal wordt de hoge leeftijd van leden van amateurkunstverenigingen gezien als een probleem of een zwakte van het verenigingsleven, maar het laat juist de belangrijke sociale functie zien die het heeft voor de grote en snelgroeiende groep van ouderen. Overigens heeft het die functie ook voor jongeren, en dat gaat zeker op voor de muziekverenigingen die relatief veel jeugdleden hebben. Bijna de helft van deze verenigingen heeft kinderen en tieners als leden. Kortom, de amateurkunstvereniging kan een belangrijk wapen zijn in de door overheden in 2018 gestarte strijd tegen eenzaamheid met het beleidsprogramma *Een tegen eenzaamheid*.⁹

Bron: *VerenigingsMonitor 2021. Verenigingen voor kunstbeoefening in cijfers*. Utrecht: LKCA.

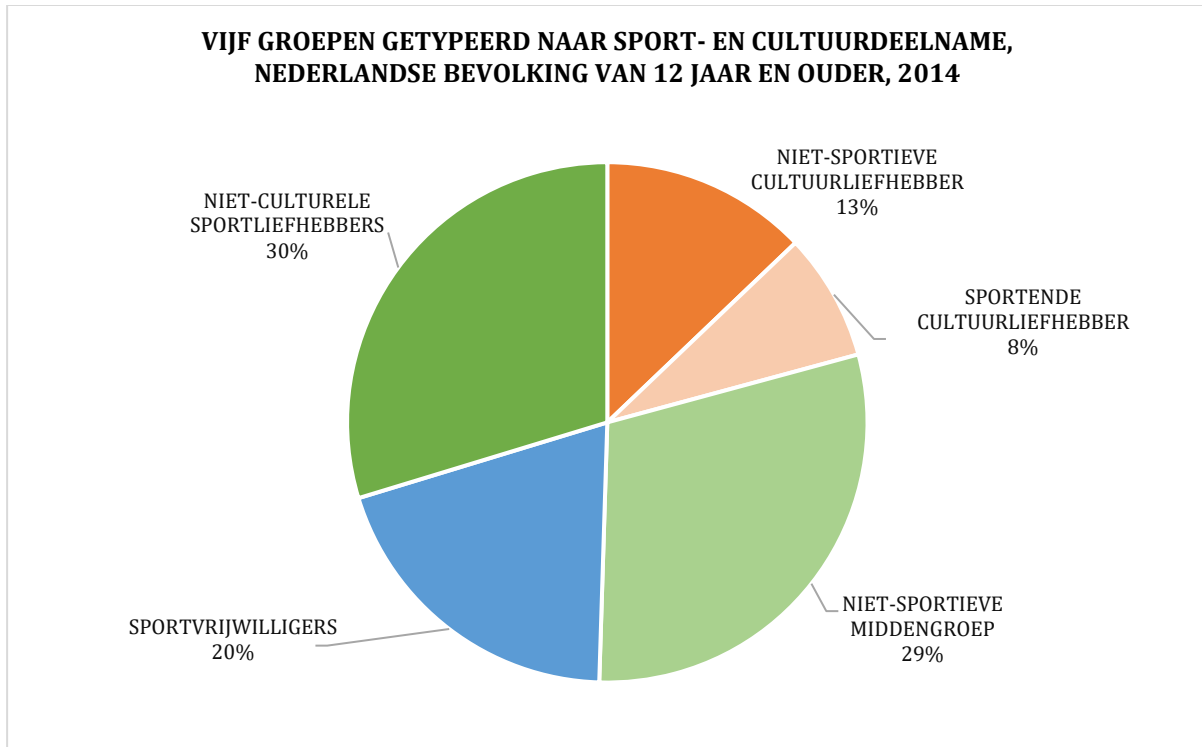
Amateurkunstgroepen zijn ook plekken waar mensen uit verschillende sociaal-economische groepen elkaar kunnen ontmoeten. De passie voor bijvoorbeeld muziek maken, dansen, theater of beeldende kunst maken is niet exclusief voorbehouden aan een bepaalde groep, maar doorsnijdt alle leeftijdsgroepen en sociale klassen. Met name bij muziekverenigingen zien we dat jong tot oud samen musiceren binnen een en dezelfde vereniging. Wel is het zo dat kunstbeoefening significant vaker wordt gedaan door hoger opgeleiden dan door lager opgeleiden. Maar als we kijken naar verenigingsleden dan blijkt dat ruim een derde van de verenigingsleden laagopgeleid is, bijna een derde een opleiding heeft gevolgd op middenniveau, en een derde hoogopgeleid is. Dat maakt van verenigingen ideale plaatsen van ontmoeting én verbinding.¹⁰

De sociale waarde is in principe van toepassing op alle soorten verenigingen. Wil je als overheid het sociale potentieel van het verenigingsleven ten volle benutten dan is het belangrijk te kijken naar alle vrijetijdsverenigingen, waaronder sport en amateurkunst. Zo zijn er mensen die niet willen sporten,

⁹ Zie website: www.eentegeneenzaamheid.nl

¹⁰ A. Neele, Z. Zernitz & T. Ijdens (2017). *Kunstzinnig en creatief in de vrije tijd 2017. Beoefenaars en voorzieningen*. Utrecht: LKCA.

maar wel kunst beoefenen. En vice versa. 13% van de bevolking kan getypeerd worden als ‘niet-sportieve cultuurliefhebber’ en 30% als ‘niet-culturele sportliefhebber’. Het is dus belangrijk dat het verenigingsleven aansluit bij de verschillende behoeften en smaken van de bevolking, en dat zodoende zoveel mogelijk mensen de gelegenheid krijgen om actief te zijn in georganiseerd groepsverband.¹¹ Net zoals in de sport zijn in de amateurkunst ‘open clubs’ van grote waarde voor mensen en voor de samenleving.¹²

Bron: *Sport en cultuur. Patronen in belangstelling en beoefening*. Den Haag: SCP.

Open Club

Een Open Club is een organisatie die een open houding heeft, maatschappelijk betrokken is en vraag- en buurtgericht denkt. Daarnaast is de Open Club ondernemend, staat open voor samenwerkingen, en gaat op zoek naar (maatschappelijke) activiteiten die de hoofdactiviteit versterken.

De Open Club-gedachte kan gezien worden als een mindset of filosofie. Een organisatie kan meer of minder ‘open’ zijn, door één of juist meerdere ingrediënten van de Open Club toe te passen. Een Open Club kan een vereniging of stichting zijn, maar het kan ook een commerciële aanbieder zijn, een dans- of muziekschool, een groep kunstbeoefenaars of een samenwerking tussen verschillende cultuuraanbieders.

11 A. Tiessen-Raaphorst & A. van den Broek (2016). *Sport en cultuur. Patronen in belangstelling en beoefening*. Den Haag: SCP.

12 Meer over Open Club gedachte en voorbeelden <https://www.lkca.nl/artikel/de-open-club/>

Wat kun je doen als overheid?

De kracht van amateurkunstgroepen voor de samenleving kan nog veel beter benut worden. Door een paar gerichte impulsen of ondersteunende acties door gemeenten, provincies en Rijk worden de potentie van amateurkunstgroepen en de verbinding in de samenleving verder versterkt.

Gemeenten

- 1 Investeer in amateurkunstgroepen, zodat er voldoende goede faciliteiten en materialen zijn en zodat het voor iedereen toegankelijk is.
 - a Zorg er voor dat alle amateurkunstgroepen in de gemeente een passende en betaalbare locatie hebben. Dat kan ook door publieke locaties, zoals scholen en podia open te stellen, of te stimuleren om ruimtes beschikbaar te stellen tegen een betaalbare prijs. Dat is voor het opstarten na de corona periode extra belangrijk.
 - b Investeer in een laagdrempelige regeling waardoor inwoners die minder geld te besteden hebben lid kunnen worden van amateurkunstgroepen. Omarm of versterk het Jeugdfonds en Volwassenfondsen Sport en Cultuur en help amateurkunstgroepen de link daarmee te leggen.
 - c Sluit lokale cultuurconvenanten met culturele en maatschappelijke partijen, waaronder amateurkunstgroepen. Op die manier leg je de samenwerking tussen overheid, culturele en maatschappelijk partijen vast op papier en schep je kaders en concrete afspraken waarmee de kracht van amateurkunstverenigingen optimaal worden benut.¹³
- 2 Stel een culturele ondersteuner aan die helpt bij het leggen van verbindingen tussen amateurkunstgroepen en andere domeinen.
 - a Stel een cultuurcoach, cultuurmakelaar of andere functionaris aan vanuit de Brede Regeling Combinatiefuncties en geef deze culturele ondersteuner de opdracht om amateurkunstgroepen en de verbinding met de samenleving te versterken.
 - b Geef de culturele ondersteuner de opdracht om verbinding te leggen tussen zorg- en welzijnsorganisaties en amateurkunstgroepen. Er zijn veel mogelijkheden, zoals gebruik van locaties, optreden voor of presenteren aan bewoners, samen kunstzinnig of creatief bezig zijn.¹⁴ Maar ook van elkaar leren: zorg en welzijn weten wat bepaalde groepen nodig hebben om te kunnen participeren en andersom kunnen amateurkunstgroepen mogelijkheden bieden door te kijken wat iemand nog wel kan.
 - c Geef de culturele ondersteuner de opdracht om samen met amateurkunstgroepen een of meerdere projecten te initiëren waarbij werk gemaakt wordt van het wegnemen van drempels om deel te nemen aan cultuur, bijvoorbeeld vanuit het Programma Cultuurparticipatie¹⁵ of de lokale inclusie agenda.¹⁶

13 Hier goed voorbeeld weergegeven, NB NOG ZOEKEN: bijvoorbeeld Tiel <https://docplayer.nl/150256681-Convenant-cultuurbedrijf-2018-t-m-ondergetekenden.html>

14 Verwijzing naar kennisdossiers: <https://www.lkca.nl/artikel/kennisdossiers-cultuurparticipatie/>

15 Verwijzing naar Programma Cultuurparticipatie, website LKCA: <https://www.lkca.nl/artikel/programma-cultuurparticipatie-2021-2024/>

16 <https://www.roermond.nl/sites/default/files/20210128-Lokale-Inclusie-Agenda-Roermond-2021---2024-Definitieve-Versie-7.pdf>

- 3 Maak werk van een divers aanbod van amateurkunstgroepen, zodat er voor iedere inwoner wat te doen is.
 - a Stel budget beschikbaar dat een grotere diversiteit en toegankelijkheid stimuleert en waar ook informele groepen en projecten gebruik van kunnen maken.
 - b Richt een platform in dat helpt om vraag en aanbod bij elkaar te brengen. Dat kan online, maar ook via bijvoorbeeld een cultuurraad.
 - c Zorg voor een opening van het culturele seizoen waar ook een grote diversiteit aan amateurkunstgroepen (als afspiegeling van de lokale samenleving) zich laat zien.

Provincies

- 1 Pak regie in het sluiten van lokale cultuurconvenanten tussen gemeenten, culturele en maatschappelijke partijen, waaronder amateurkunstgroepen.¹⁷
 - a Stimuleer lokale cultuurconvenanten die de verbinding in de samenleving versterken en neem ook amateurkunstgroepen daarin op.
 - b Faciliteer de uitwisseling en verbinding tussen gemeenten. De samenwerking tussen gemeenten kan ook onderdeel zijn van de lokale convenanten.
- 2 Zorg voor verbinden en versterken van de lokale ondersteuning, door netwerkvorming en kennisdeling. Geef een culturele instelling daarvoor de opdracht.
 - a Geef een ondersteunende instelling in de provincie de opdracht om de lokale ondersteuning van amateurkunstgroepen te verbinden en te versterken, bijvoorbeeld door netwerken, bijeenkomsten en kennisdeling.
 - b Faciliteer een netwerk van lokale ondersteuners die in gemeenten werkzaam zijn om amateurkunstgroepen te verbinden met andere domeinen, zodat zij onderling kunnen uitwisselen en samenwerken.
 - c Geef een provinciale culturele instelling de opdracht om in de provincie de verbinding tussen cultuur (inclusief amateurkunstgroepen) en andere domeinen te versterken, bijvoorbeeld in het kader van het Programma Cultuurparticipatie.
 - d Geef een provinciale culturele instelling de opdracht om de diversiteit en toegankelijkheid van amateurkunstgroepen in alle delen van de provincie te stimuleren, of de bereikbaarheid te verbeteren vanuit plaatsen waar aanbod en voorzieningen zijn.
- 3 Investeer in de ondersteuning van regionale amateurkunstprojecten.
 - a Richt een fonds op voor de ondersteuning van regionale of bovenlokale amateurkunstprojecten die een voorbeeldfunctie hebben of diversiteit en toegankelijkheid stimuleren.

Rijk

- 1 Investeer in structurele ondersteuning van amateurkunstgroepen.
 - a Stel budget beschikbaar voor amateurkunstkoepels die amateurkunstgroepen en de verbinding met de samenleving versterken.
 - b Investeer extra in de Brede Regeling Combinatiefuncties voor cultuurcoaches die zich richten op de ondersteuning van amateurkunstgroepen.
 - c Continueer de opdracht aan een landelijke instelling (op dit moment LKCA) om de ondersteuning

17 Bijvoorbeeld: provincie Overijssel: file:///C:/Users/MarliesTal/Downloads/raak_dt.pdf

- van amateurkunstgroepen te verbinden en te versterken, o.a. door samenbrengen landelijke, provinciale en lokale ondersteuners en door kennisdeling.
- d Investeer in een fonds (op dit moment FCP) dat amateurkunstgroepen ondersteunt en de diversiteit en toegankelijkheid bevordert.
- 2 Pak de regie in het maken van nieuwe afspraken tussen de verschillende overheidslagen over de verschillende verantwoordelijkheden voor amateurkunst.
 - a Draag als rijksoverheid je waardering voor amateurkunstbeoefening uit omdat andere overheden dan volgen.
 - b Maak afspraken met IPO en VNG over de rollen en verantwoordelijkheden voor amateurkunst en amateurkunstgroepen in de samenleving.¹⁸
 - c Zorg voor voldoende middelen in het gemeentefonds en oormerk dat voor lokale cultuurbeoefening, o.a. in amateurkunstgroepen. Voorkom daarmee lokale bezuinigingen op culturele voorzieningen als gevolg van tekorten voor de taken die gemeenten hebben.
 - 3 Geef landelijk kaders en mogelijkheden om de kracht van amateurkunstgroepen in te zetten voor de samenleving.
 - a Maak afspraken met het ministerie van VWS om amateurkunst/culturele vrijetijdsbesteding onderdeel van het nationale preventieakkoord te maken.
 - b Maak afspraken met het ministerie van VWS om deelname aan amateurkunstgroepen te vergoeden vanuit zorgbudgetten mogelijk te maken.

Dit whitepaper is tot stand gekomen door de inspanningen van Arno Neele, Matthijs Beerepoot, Hans Noijens, Nicole Stellingwerf, Piet Roorda (redactie), Bas Verberk, Fayyad Jahangier en Marlies Tal.

Heeft u vragen? Of wilt u verder hierover met ons in gesprek? Neem gerust contact met ons op:
Piet Roorda (pietroorda@lkca.nl)

LKCA is het landelijk kennisinstituut cultuureducatie en amateurkunst. Wij zetten ons in om de ondersteuning van amateurkunstgroepen te versterken om zo de waarde voor de samenleving nog beter te benutten. Dat doen we samen met koepelorganisaties in de amateurkunst, provinciale ondersteuningsinstellingen en lokale ondersteuners en met het Fonds voor Cultuurparticipatie.

LKCA probeert publicaties zo toegankelijk mogelijk aan te bieden. Neem contact met ons op bij ontoegankelijke informatie via info@lkca.nl.

© LKCA, Utrecht, februari 2022

18 Bijvoorbeeld: provincie Flevoland <https://stateninformatie.flevoland.nl/documenten/ingekomen-stukken/DOCUVITP-2770778-v7-PS-mededeling-Convenant-Cultuur-2021-2024.PDF>